

**ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНО ЖУРИ ПО
ПРОЦЕДУРА ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА
НА ОНС „ДОКТОР”
ПО ДОКТОРСКА ПРОГРАМА: “СЧЕТОВОДНА
ОТЧЕТНОСТ, КОНТРОЛ И АНАЛИЗ НА
СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ (СЧЕТОВОДСТВО)”**

РЕЦЕНЗИЯ

Рецензент: проф. д-р Емилия Георгиева Миланова-Цончева, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) - София, катедра „Счетоводство и одит“, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“

Автор на дисертационния труд: Кирил Иванов Лучков, докторант в редовна форма на обучение към катедра „Счетоводна отчетност“ при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.8. Икономика, докторска програма: „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (счетоводство)“.

Тема на дисертационния труд: „ТЕОРЕТИКО-ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ НА ГОДИШНОТО ПЕРИОДИЧНО ОТЧИТАНЕ В НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ“

Научен ръководител: доц. д-р Галина Симеонова Чиприянова

Основание за изготвяне на рецензията: участие в състава на научно жури, утвърдено със заповед №233 от 29.03.2024 г. на Ректора на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов.

Настоящата рецензия е изготвена съобразно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБългария, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ - Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 243 страници, като изложението е структурирано в увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Библиографията съдържа 118 източници, преобладаващата част от които са на български език (91бр.). В рамките на основния текст са поместени 6 на брой приложения, 10 фигури и 28 таблици. Приложена е декларация за достоверност и оригиналност.

В увода е представена актуалността на темата и тя е свързана с процесите на глобализация в пазарно-икономическата среда, в която функционират нефинансовите предприятия и потребностите на съвременното общество от вярна и точна информация за финансовото състояние на нефинансовото предприятие и резултатите от неговата дейност в контекста на устойчивото развитие и корпоративното управление в бизнес средата.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Правилно са определени обектът на изследването – годишното периодично отчитане в нефинансовите предприятия, и предметът на изследването – възможностите на метрифицирания резултат от дейността на предприятието под формата на ГФО, изготвен въз основа на Международните счетоводни стандарти (МСС) и Международните стандарти за финансово

отчитане (МСФО) като приложима счетоводна база за нуждите на външните потребители и за подобряване ефективността на управлението.

Точно, според нас, е дефинирана целта на дисертационния труд: да се изследват теоретични аспекти и да се очертаят практически насоки и стратегии за усъвършенстване на периодичния счетоводно-отчетен процес с фокус върху постигането на по-висока прозрачност, устойчивост и конкурентоспособност на нефинансовите предприятия в съвременната икономика.

За постигане на целта на дисертационния труд са поставени и изпълнени следните изследователски задачи: 1) да се проучат възможностите за усъвършенстване организацията и технологията на годишното периодично отчитане; 2) да се изследва значението на последващото оценяване на някои от елементите на финансовите отчети с общо предназначение върху качествените характеристики на полезността на информацията в ГФО; 3) да се установи степента на съответствие на прилаганата в предприятието политика за екологично и социално въздействие и добро корпоративно управление с вида отчетност (финансова или интегрирана); 4) да се аргументират модели за обща оценка на финансовото състояние на предприятието, с които то да се установи към определен момент и на тази основа да се подпомага изготвянето на прогнози за бъдещото развитие на независимата му икономическа дейност; 5) да се анализират законодателните решения във връзка с формирането на счетоводния финансов резултат и правното, данъчното и счетоводното третиране на дивидентите в акционерните дружества и да се изследва значението на стабилността на дивидентната политика за акционерите. Представените задачи дават ясна ориентация за съдържанието на дисертационния труд и кореспондират с поставената изследователска цел.

Основната изследователска теза, която се защитава в дисертационния труд, е че годишното периодично отчитане в нефинансовите предприятия представлява *ключов процес, който не само отразява финансовите аспекти на дейността им, но и изисква системно анализиране и оптимизиране, с цел подобряване на корпоративното управление и привличането на потенциални инвеститори*. През призмата на организационната структура, технологичните аспекти и специфичните изисквания за представяне на информация във финансовите отчети с общо предназначение, годишното периодично отчитане *може да бъде интегрирано като стратегически инструмент за постигане на устойчиво финансово развитие и конкурентно предимство на предприятията от нефинансовия сектор*.

В дисертационния труд са използвани подходящи изследователски **методи**, които са представени в увода: индукция, дедукция, исторически подход, нормативен подход, емпиричен анализ, сравнение, анализ и синтез, статистически инструменти за обработка на първична информация и други.

Правилно са посочени **ограниченията** на изследването: за по-пълното фокусиране върху целта и изпълнението на задачите: 1) изследвани са нефинансови предприятия, регистрирани на БФБ (отразени в Приложение №3) поради стратегическия интерес към независимата им икономическа дейност, респ. имущественото и финансовото им състояние, екологичната и социална политика, от външни и вътрешни заинтересовани страни; 2) проучваните предприятия (акционерни дружества) съставят финансовите си отчети на базата на МСС и МСФО; 3) годишното периодично отчитане е изследвано в контекста на основното предположение за действащо предприятие (не се разглежда прилагане на ликвидационна или друга подходяща база); 5) анализът приоритетно е с фокус върху финансовото състояние на изследваните акционерни дружества и дивидентната им политика.

При разработването на дисертацията са използвани значим и добре подбран обем литературни източници. Демонстрирани са много добри познания относно теоретичните и приложни аспекти на годишното периодично отчитане в нефинансовите предприятия.

В логическа последователност са разработени отделните части на дисертационния труд, а именно:

В *увода* са открити актуалността, целта, задачите, обекта и предмета. Формулирана е изследователската теза. Посочени са методите на изследването. Представени са ограниченията.

Първа глава е със заглавие „*Организационна база на годишното периодично отчитане*“ и в съответствие със съвременните изисквания и актуалната нормативна уредба, вниманието на докторанта е насочено върху *периодичността като важен компонент на счетоводната политика*, а тя е представена като един от механизмите за информационно осигуряване и реализация на управленските цели и управленската стратегия през отделните отчетни периоди. *Обобщени са факторите, които оказват влияние върху формирането и прилагането на счетоводната политика*, както и обстоятелствата, които налагат нейната промяна, доколкото подходящото ѝ оповестяване в пояснителните приложения към финансовите отчети гарантира осигуряването на уместна, разбираема и достоверна информация за вземането на информирани икономически решения от широк кръг потребители. Особено внимание е отделено на отражението на *принципа предположение „действащо предприятие“* върху приложението на счетоводната политика (чрез МОС 570 „*Действащо предприятие*“ са обобщени фактори, предизвикващи значителни съмнения относно способността на предприятието да продължи да функционира като действащо). *Технологичните характеристики на годишното периодично отчитане* са представени чрез връзката между текущото отчитане и годишното периодично отчитане. Изведени са организационните параметри и хронологичните аспекти на годишното периодично отчитане в класическия му вид. *Инвентаризацията на активите и пасивите е изследвана като надежден способ* за информационна обезпеченост на настъпилите промени в състава и структурата на активите и пасивите на стопанските субекти към датата на ГФО. Като част от организационната база на годишното периодично отчитане, уместно, чрез подходящи интерпретации са представени *Интегрираната рамка за вътрешен контрол по модела на COSO* и компонентите ѝ. Подкрепям направеното обобщение, че приложимостта и ефективността на модела COSO зависят от хармоничното и устойчиво функциониране на всички компоненти на вътрешния контрол (в т.ч. контролна среда, оценка на риска, контролни дейности, информация и комуникация, мониторингови дейности).

В *глава втора* „*Специфични изисквания при представяне на информацията във финансовите отчети с общо предназначение*“ са формулирани няколко са основните моменти, за да бъдат постигнати предварително дефинираните задачи: изследване на насоки за последващо оценяване на някои от елементите на финансовите отчети; изследване на сделките между свързани лица и оповестяването им във финансовите отчети и сравнителен анализ между финансовите отчети, базирани на МСС/МСФО и интегрираните отчети. По оригинален начин е представено идентифицирането и тестване на активи, подлежащи на обезценка, в съответствие с изискванията на МСС 36 „*Обезценка на активи*“ чрез акцент върху практическото приложение на проявлението на счетоводния консерватизъм и спазването на принципа за предпазливост в счетоводството. Интерпретирани са и са обобщени особеностите при обезценката на финансови активи в съответствие с изискванията на МСФО 9 „*Финансови инструменти*“ и са направени верни изводи от наблюденията в практиката на предприятията от нефинансовия сектор от гл. т. на матрицата на провизните като метод за реализиране на опростения подход за обезценка.

Положително оценяваме дискутираните съществени въпроси от практиката на предприятията, касаещи *сделките между свързани лица и оповестяването им във финансовите отчети с общо предназначение*. След задълбочен анализ се откроява значимостта на информацията за свързаните лица (начин и степен на разкриване) в хода на изготвянето и представянето на финансовите отчети с общо предназначение, в т.ч. пояснителните приложения към тях. Чрез конкретни ситуации от практиката на предприятията е проучена и анализирана свързаността между стопанските субекти, касаещи контрола през призмата на МСС 24 „Оповестяване на свързани лица“.

В последната част от тази глава се търси отговор за модела на отчитане – *финансово отчитане или интегрирано отчитане*. За тази цел докторантът е извършил сравнителен анализ между финансовите отчети, базирани на МСС/МСФО и интегрираните отчети и е приел върната позиция, *че интегрираното отчитане като еволюция на отчетността променя съвременната парадигма*. То представя финансова и нефинансова информация, която има стратегически фокус; очертава бъдещите перспективи пред нефинансовото предприятие; разкрива възможностите и рисковете и дава възможност за цялостен анализ на състоянието му чрез финансови и нефинансови показатели. В тази част дисертацията можеше да спечели повече, ако анализът беше продължил след 21 април 2021 г., когато е публикувано предложение за *нова директива* с основания за необходимост от подобрения: оповестената информация не е достатъчна за потребителите; информацията не е достатъчно надеждна, нито достатъчно съпоставима между предприятията; липсата на прецизност в изисквания и съществуващият голям брой частни стандарти и рамки затрудняват предприятията. През м. декември 2022 г. е публикувана Директива (ЕС) 2022/2464 (за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014... и Директива 2013/34/ЕС, *по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта*), която заменя Директива 2014/95/ЕС (за изменение на Директива 2013/34/ЕС *по отношение на оповестяването на нефинансова информация и на информация за многообразието от страна на някои големи предприятия и групи*).

В глава трета „*Анализ на финансовото състояние и предизвикателства при разпределянето на дивиденди*“ обект на изследване е финансовото състояние на нефинансовите предприятия. След общата характеристика на финансовото състояние с помощта на логическите връзки и зависимости между отделните елементи на отчета за финансовото състояние към края на периода са обособени *четири модела за обща оценка на финансовото състояние* – устойчиво, задоволително, нестабилно и кризисно. *Чрез проведено по подходящ начин емпирично изследване* в някои от нефинансовите предприятия се установяват индикатори (в т.ч. външни и вътрешни), които в рамките на текущия отчетен период предизвикват неблагоприятни трансформации по отношение на финансовото състояние. Като положителен момент оценяваме разкритата връзка на прецизността при интерпретацията на резултатите с изготвянето на прогнози за развитие на независимата икономическа дейност на компаниите. Правилно е избрана логическата връзка между формирането и управлението на счетоводния финансов резултат с *изследването върху правното регламентиране, данъчното третиране и счетоводното отчитане на дивидентите в акционерните дружества и оценката на тяхната дивидентна политика*.

Заключението съдържа основните изводи и оценки на докторанта като обобщени резултати от съдържанието на трите части, които са база за извеждане и формулиране на най-важните постижения и приноси на дисертационния труд.

Като цяло, дисертационният труд е написан ясно, в логическа последователност и много добър стил. Дисертацията е добре структурирана, като съставляващите я части са сполучливо формулирани, завършени и балансирани. *Считаме, че тя е лично авторско дело на докторанта.*

Литературните източници и действащите нормативни актове са използвани добросъвестно и коректно.

Авторефератът е разработен в обем от 40 страници и е добре структуриран, съдържа необходимите елементи и информация, които съответстват на съдържанието на дисертационния труд, отразяват постигнатите резултати от автора и основните приноси моменти.

По темата на дисертацията в специализирани издания са публикувани 3 статии (от които една в съавторство) и два научни доклада. Представените публикации включват важни части от дисертационния труд и съдържат значими резултати от проведеното научно изследване, което дава основания да се счита, че дисертацията е апробирана и популяризирана във висока степен.

Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания: от представената Справка за изпълнение от докторанта на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. Икономика установихме, че минималните национални изисквания са изпълнени – общо 98,5 точки (при мин.80).

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Задълбоченият преглед на дисертацията ни дава основание да потвърдим следните *приноси* с *научен и научно-приложен характер*:

□ С цел обогатяване на счетоводната теория и оптимизиране на счетоводната практика са систематизирани факторите, които оказват влияние върху разработването на съвременен модел на счетоводна политика и е анализирана нейната роля за целите на годишното периодично отчитане; открити са приложните аспекти на принципа „действащо предприятие“ при изготвяне на ГФО; извършен е конструктивен анализ на Интегрираната рамка за вътрешен контрол по модела COSO и компонентите ѝ в контекста на годишното периодично отчитане.

□ В резултат от задълбочено проучване на специализираната литература и приложимата нормативна уредба се обосновава становището, че обезценката като проявление на счетоводния консерватизъм осигурява спазване на принципа за предпазливост, регламентиран в Закона за счетоводството. Посредством авторово изследване е доказано, че матрицата на провизиите (provision matrix) като метод за реализиране на опростения подход за обезценка е по-достъпна за прилагане при краткосрочните търговски вземания (с падеж до 12 месеца), отколкото при дългосрочните търговски вземания.

□ Чрез научно-приложен анализ е аргументирана значимостта на информацията за свързаните лица (начин и степен на разкриване) в хода на изготвянето и представянето на финансовите отчети с общо предназначение (респ. пояснителните приложения към тях). Изследвана е свързаността между стопанските субекти чрез конкретни ситуации от практиката на предприятията в съответствие с МСС 24 „Оповестяване на свързани лица“. Това способства генерирането на прозрачна информация, необходима при вземането на обосновани икономически решения от страна на външните потребители.

□ На база обхватно и целенасочено изследване на действащата нормативна уредба и практиката на нефинансовите предприятия-акционерни дружества, чиито ценни книжа се търгуват на БФБ, са идентифицирани проблемните области при реализиране на годишното периодично отчитане и са предложени възможности за усъвършенстване на организацията и технологията на

процедурите по счетоводно-отчетния процес. Това способства за изготвянето на финансови отчети с общо предназначение, чиято основна цел е информацията, съдържаща се в тях, да бъде полезна. Очертани са критериите за сравнение между традиционното финансово отчитане и интегрираното отчитане за реализиране на политика за екологично и социално въздействие и добро корпоративно управление от страна на изследваните предприятия.

□ Доказано е твърдението, че извършването на анализ на финансовото състояние на предприятието като съвкупност от систематизирани и аналитични процедури, има ясно изразен положителен ефект. Подходящите и добре аргументирани модели за обща оценка на финансовото състояние са предназначени за информационните потребности на външни потребители и на ръководството, относно текущото финансово състояние и предоставят възможност за изготвянето на прогнози за бъдещото развитие на независимата икономическа дейност на предприятието.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Въпроси към докторанта:

1. Как транспонирането на Директива (ЕС) 2022/2464..... по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта в Закона за счетоводството, ще се отрази върху отчитането на устойчивостта (създаване на „информация за устойчивостта“ (sustainability information) на компаниите от нефинансовия сектор в контекста на екологичните и социални фактори и рискове и доброто корпоративно управление (ESG), предвид и на това, че през м. юли 2023 г. са приети и Европейските стандарти за отчитането във връзка с устойчивостта (ECoU) (European Sustainability Reporting Standards (ESRS))?

V. Обобщено заключение и становище

На основание гореизложеното за дисертационния труд „Теоретико-приложни аспекти на годишното периодично отчитане в нефинансовите предприятия“ на *Кирил Иванов Лучков* считаме, че са изпълнени всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за прилагането му. Представените материали и дисертационни резултати *напълно съответстват* на специфичните изисквания на Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ - Свищов.

Докторантът е представил завършено научно изследване, с което убедително показва, че може да систематизира нерешени проблеми и научни тези в конкретната научна област; критично да интерпретира обсъжданите проблеми; успешно да провежда самостоятелно научно изследване. В дисертационния труд се съдържат научни и научноприложни резултати, които могат да бъдат оценени като *оригинални в теоретичен и практически аспект*.

Като имам предвид всичко изложено до тук, убедено давам положителна оценка на проведеното изследване в дисертационния труд и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на *Кирил Иванов Лучков* в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3. 8. Икономика; докторска програма „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (счетоводство)“.

06.05.2024г.

Рецензент: _____
(проф. д-р Емилия Миланова)